

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาคุณภาพชีวิตของการพัฒนาคุณภาพชีวิตโดยยึดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกรณีศึกษาหมู่บ้าน โนนฟากเลย กระบวนการแบบมีส่วนร่วม ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยมีรายละเอียด ดังนี้

- 2.1 บริบทหมู่บ้าน โนนฟากเลย
- 2.2 ตัวชี้วัดข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน
- 2.3 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับคุณภาพชีวิต
- 2.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 บริบทหมู่บ้านบ้านโนนฟากเลย

สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอวังสะพุง (2551: 1-12) ได้ประเมินสถานการณ์หมู่บ้าน ดังรายละเอียด ดังนี้

ส่วนที่ 1 บริบทของหมู่บ้าน

ประวัติความเป็นมาของหมู่บ้าน

บ้านโนนฟากเลย หมู่ที่ 9 ตำบลผาน้อย อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย ตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 7 เดือนพฤษภาคม พ.ศ.2495 มีผู้ร่วมก่อตั้ง 6 คน ดังนี้ 1. นายก้อน แก้วมงคล 2. นายโสม สิงห์ทองลา 3. นายสังข์ บัระภา 4. นายใบ บัระภา 5. นายบุญ บัระภา และ 6. นายคำ กองสิงห์

คนเหล่านี้ได้อพยพมาจากบ้านท่าทิศเหนือและบ้านลุ่ม มาตั้งบ้านเรือนอยู่บนที่เนินและอยู่คนละฝั่งน้ำเดียวกับบ้านท่าทิศเหนือ จึงได้ตั้งชื่อหมู่บ้านว่า “บ้านโนนฟากเลย” ปัจจุบันผู้ใหญ่บ้านคือ นายชวช แก้วมงคล ดำรงตำแหน่ง ปี พ.ศ.2549 – ถึงปัจจุบัน

อาณาเขต

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ	ตำบลนาดินคำ อำเภอเมือง จังหวัดเลย
ทิศใต้	ติดต่อกับ	ตำบลศรีสงคราม อำเภอวังสะพุง
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ	บ้านศรีสุวรรณ ตำบลผาน้อย อำเภอวังสะพุง
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ	บ้านลุ่ม ตำบลผาน้อย อำเภอวังสะพุง

การคมนาคม

บ้านโนนฟากเลย มีเส้นทางคมนาคมเข้าสู่อำเภอได้หลายเส้นทาง ระยะทางประมาณ 5 กิโลเมตร และทุกเส้นทางเป็นทางลาดยาง ส่วนมากจะเดินทางด้วยรถจักรยานยนต์ รถสามล้อรับจ้าง และรถยนต์ส่วนตัว ใช้เวลาเดินทางประมาณ 10 – 15 นาที

ประชากร

บ้านโนนฟากเลย มีจำนวนครัวเรือน 244 ครัวเรือน มีประชากรทั้งหมด 1,081 คน แยกเป็น ประชากรชาย 549 คน ประชากรหญิง 532 คน

ภาษาที่ใช้ในการสื่อสารภายในชุมชน ส่วนมากเป็นภาษาถิ่นคือภาษาไทยเลย เพราะคนส่วนมากเป็นคนพื้นที่ไม่ใช่คนอพยพมาจากถิ่นอื่น

ศาสนา คนในชุมชนนับถือพุทธศาสนาในการดำเนินชีวิตซึ่งจะเห็นว่าในหมู่บ้านนี้มีวัดถึง 2 แห่ง คือ วัดบ้านโนนศรีสะอาด และวัดป่าภูน้อย

ประเพณีวัฒนธรรม คนในชุมชนนับถือพุทธศาสนา จึงดำเนินการทำบุญต่างๆ ตามประเพณีของชาวพุทธ ตามวันสำคัญทางพุทธศาสนา เช่น ทำบุญวันมาฆบูชา ฟังเทศมหาชาติในเดือนสี่ ทำบุญวันสงกรานต์ ทำบุญวันวิสาขบูชา ทำบุญวันเข้า – ออกพรรษา

การศึกษาในชุมชนมีโรงเรียนประถมศึกษา 1 แห่ง เปิดสอนตั้งแต่ชั้นอนุบาล - ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ประชากรในชุมชนส่วนมากจบการศึกษาคณะมัธยม และเมื่อจบภาคบังคับจะส่งบุตรหลานเรียนต่อในระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) และระดับปริญญาตรี

ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สำคัญ ผู้นำทางศาสนา / หมอพรหมณ์ นายเสงี่ยม ศรีเมือง และนายอิน บัวระภา

สภาพทางเศรษฐกิจ

ประชากรส่วนใหญ่มีฐานะความเป็นอยู่ค่อนข้างดีเพราะเป็นคนขยันขันแข็ง ประหยัด และมีความมานะอดทน ประกอบอาชีพด้านการทำเฟอร์นิเจอร์จากไม้ฉำฉา และการทำการเกษตร รายได้เฉลี่ยของคนในหมู่บ้านจากการจัดเก็บข้อมูล จปฐ. ปี 2551 33,500 บาท / คน / ปี รายจ่ายของคนในครัวเรือน ส่วนมากจ่ายไปกับการลงทุนในการประกอบวิชาชีพและค่าอุปโภคและบริโภค ผลิตภัณฑ์ชุมชนที่สำคัญ ได้แก่ เฟอร์นิเจอร์จากไม้ฉำฉา ถ่าน จักสาน

การประกอบอาชีพ

อาชีพหลัก

- ทำเฟอร์นิเจอร์	จำนวน 134	ครัวเรือน
- ทำการเกษตร	จำนวน 100	ครัวเรือน
- รับจ้างทั่วไป	จำนวน 10	ครัวเรือน

สถานที่บริการ

- ร้านค้าในหมู่บ้าน	4	แห่ง
- ร้านค้าชุมชน	1	แห่ง
- ที่ทำการกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต	1	แห่ง
- ประปาหมู่บ้าน	2	แห่ง
- โทรศัพท์สาธารณะ	2	แห่ง
- ป้อมหลอด	2	แห่ง

แหล่งน้ำธรรมชาติที่เปรียบเสมือนเลือดใหญ่ของหมู่บ้านใช้ในการอุปโภคบริโภคและใช้เป็นแหล่งน้ำการเกษตร และอ่างเก็บน้ำห้วยบ่อคำ

แหล่งทุนที่สำคัญ

- กองทุนแก้ไขปัญหาความยากจน	เงินทุน 280,000 บาท
- กองทุนหมู่บ้าน	เงินทุน 1,000,000 บาท
- กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต	เงินสัจจะ 230,000 บาท

ส่วนที่ 2 การประเมินสถานการณ์พัฒนาหมู่บ้าน

ข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) ปี 2551

จากการจัดเก็บและวิเคราะห์ข้อมูล จปฐ. ปี2551 บ้านโนนฟากเลข หมู่ที่9 ตำบลผาน้อย อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย ดังนี้

* จำนวนตัวชี้วัดที่ผ่านเกณฑ์ 33 ตัวชี้วัดที่ 1,2,3,4,5,6,7,8,9,10,11,12,13,14,15,17, 18,19,20, 21,22,25,27,28,29,30,31,32,33,34,53,36,37

* จำนวนตัวชี้วัดไม่ผ่านเกณฑ์ 2 ตัวชี้วัดที่ 16, 26

* จำนวนตัวชี้วัดที่ไม่มีข้อมูล 2 ตัวชี้วัดที่ 23 ,24

จำนวนตัวชี้วัดที่ไม่มีข้อมูล 2 ตัวชี้วัด คือ

ข้อที่	ตัวชี้วัด จปฐ. ที่ตกเกณฑ์	จำนวนครัวเรือน ที่ตกเกณฑ์	ร้อยละ	สาเหตุที่ตกเกณฑ์
16	ครัวเรือนไม่ถูกรับจากมลพิษ	1 ครัว.	40	เป็นเครื่องครัวเรือนที่เผาถ่านขาย พึงจบการศึกษากำลังอยู่ในช่วง
26	คนอายุ 15 – 60 ปีเต็ม มี การประกอบอาชีพ	97 คน	18.87	การตัดสินใจว่าจะเรียนต่อหรือหา งานทำ

ข้อเสนอแนะทางแก้ไข

1. แนะนำให้ครัวเรือนที่เผาถ่านได้ไปเผาถ่านที่ไกลจากชุมชน
2. จัดให้มีการฝึกอบรมอาชีพพระยะสั้นสำหรับผู้ที่ยังไม่มีงานทำ
3. จัดให้มีการฝึกงานในโรงงานเฟอร์นิเจอร์ในหมู่บ้าน

สภาพปัญหาตามข้อมูล กชช 2 ค ปี 2550 มีดังต่อไปนี้

ข้อ ที่	ตัวชี้วัด	ระดับ คะแนน	สาเหตุที่เป็นปัญหาตามค่าคะแนน
22	การเรียนรู้โดยชุมชน	1	-ไม่มีการกำหนดจุดเรียนรู้หรือจุดที่เป็นที่ถ่ายทอดความรู้ ปราชญ์ในชุมชน
26	การเข้าถึงแหล่งเงินทุน ของประชาชน	1	-การที่ไม่เข้าใจระเบียบข้อบังคับของกลุ่มทุนแต่ละ กลุ่มทุน

ข้อเสนอแนะและแนวทางการแก้ไข

1. ควรกำหนดจุดเรียนรู้ของคนในชุมชนเพื่อให้ปราชญ์ได้เป็นจุดถ่ายทอดความรู้ให้แก่
เยาวชนรุ่นหลัง
2. ในชุมชนมีหลายกองทุนควรที่จะชี้แจงระเบียบข้อบังคับให้ประชาชนได้ทราบเพื่อจะ
ถือปฏิบัติ

สรุปผลการพัฒนาของหมู่บ้าน หมู่บ้านนี้จัดเป็นหมู่บ้านเร่งรัดพัฒนาอันดับ 3

ผลการวิเคราะห์ศักยภาพชุมชน

จุดแข็ง	จุดอ่อน
<ol style="list-style-type: none"> 1. คณะกรรมการหมู่บ้านมีความเข้มแข็ง 2. ราษฎรในหมู่บ้านมีความสามัคคีกัน 3. ราษฎรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำเฟอร์นิเจอร์ 4. มีแหล่งเงินทุนในชุมชน 	<ol style="list-style-type: none"> 1. ไม้ที่ทำเฟอร์นิเจอร์ต้องสั่งซื้อจากคนอื่น 2. ขาดวินัยในการใช้เงิน 3. ขาดการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม 4. ขาดความรู้ในการประกอบอาชีพ 5. ขาดการส่งเสริมสุขภาพ
โอกาส	อุปสรรค
<ol style="list-style-type: none"> 1. โครงการอยู่ดีมีสุข 2. โครงการ SML 	<ol style="list-style-type: none"> 1. ขาดแหล่งเงินทุนที่ใช้การประกอบอาชีพ 2. ผลกระทบจากน้ำราคาแพง

โครงการ/กิจกรรมพัฒนาหมู่บ้านในรอบปีที่ผ่านมา ทั้งใช้เงินและไม่ใช้เงิน

ที่	กิจกรรม/โครงการ	งบประมาณ	แหล่งงบประมาณ
1	โครงการซ่อมแซมถนนเพื่อการเกษตร	7,333	อบต.พาน้อย
2	โครงการก่อสร้างรางระบายน้ำเลียข คสล. รูปตัว U	665,850	อบต.พาน้อย
3	กิจกรรมจัดงานปีใหม่	3,000	ราษฎร
4	ทำบุญพระเวสสันดร	15,000	ราษฎร
5	ทำบุญเข้าพรรษา		ราษฎร
6	ทำบุญเข้ากระยาสารท		ราษฎร
7	ทำบุญวันออกพรรษา/การจัดกีฬาหมู่บ้าน		ราษฎร

โครงการ/กิจกรรมการพัฒนาหมู่บ้านที่จะดำเนินการในปีต่อไป

ที่	กิจกรรม/โครงการ	งบประมาณ	แหล่งงบประมาณ
1	โครงการขายน้ประปา	200,000	อยู่ดี มีสุข
2	โครงการเลี้ยงสัตว์	100,000	อยู่ดี มีสุข
3	โครงการขุดลอกห้วยน้ำคำและอ่างเก็บน้ำ ภูน้อย	200,000	SML
4	โครงการขุดลอกคลองส่งน้ำเพื่อการเกษตร	100,000	SML
5	โครงการก่อสร้างลานกีฬา	400,000	อบต.พาน้อย
6	โครงการฝึกอบรมเยาวชน	100,000	อบต.พาน้อย
7	โครงการฝึกอบรมกลุ่มจักสาน	50,000	อบต.พาน้อย

ส่วนที่ 3 แนวโน้ม/ทิศทางการพัฒนาหมู่บ้าน

วิสัยทัศน์ของหมู่บ้าน “เศรษฐกิจเลิศเลอ มีเฟอร์นิเจอร์สวยงาม”

ยุทธศาสตร์การพัฒนาวบ้าน โนนปากเลย

1. ส่งเสริมการดำเนินชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำรงชีวิต
2. ส่งเสริมการพัฒนาอาชีพทำเฟอร์นิเจอร์
3. สืบสารภูมิปัญญาท้องถิ่น

อัตลักษณ์

หมู่บ้านได้กำหนดอัตลักษณ์ เป็นหมู่บ้านผลิตเฟอร์นิเจอร์จากไม้จามจุรีโดยการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำรงชีวิต

ข้อเสนอแนะของนักพัฒนาต่อการพัฒนา

บ้าน โนนพากเลยเป็นหมู่บ้านที่มีศักยภาพในการพัฒนาสูง เพราะผู้นำชุมชนเป็นนักพัฒนา มีความคิดสร้างสรรค์ และเป็นผู้นำในการพัฒนาซึ่งเป็นตัวอย่างแก่ราษฎรในหมู่บ้าน และราษฎรในหมู่บ้านก็มีความสามัคคี มีความร่วมมือร่วมในการพัฒนา มีความเอื้ออาทร ความเป็นพี่น้องกันสูงเพราะอพยพมาจากที่เดียวกันคือบ้านท่าทิสเอื้อง จึงมีความเป็นอยู่แบบพี่แบบน้องช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

แนวทางในการแก้ปัญหา และพัฒนาหมู่บ้าน เพื่อให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี ชุมชนปลอดภัยเสถียร ประชาชนจะต้องตระหนักถึงความสำคัญว่าทุกคนในชุมชนจะต้องมีส่วนร่วมในทุกกิจกรรมที่เกิดขึ้นในชุมชนเสมือนหนึ่งว่าชุมชนคือครอบครัวของตนเอง และในการดำรงชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียง โดยบ้านพอเพียงนั้น จะต้องดำเนินชีวิตด้วยทางสายกลาง มีความพอประมาณ ความมีเหตุผล ความมีภูมิคุ้มกัน ภายใต้อันตราย 2 เงื่อนไข ความรู้ รอบรู้ รอบคอบ ระมัดระวัง คุณธรรม ซื่อสัตย์ อุดมคติ ขยันหมั่นเพียร เมื่อสารที่ปฏิบัติได้ชีวิตของคนในชุมชนจะมีความผาสุก

2.2 ตัวชี้วัดข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน

ข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) ประกอบด้วยตัวชี้วัดความจำเป็นพื้นฐาน แบ่งออกเป็น 6 หมวดรวมทั้ง 37 ตัวชี้วัด (Thai Wiki Data: online) ดังนี้

หมวดที่ 1 สุขภาพดี (ประชาชนมีสุขภาพอนามัย) ตัวชี้วัด คือ 1) หญิงตั้งครรภ์ได้รับการดูแลก่อนคลอด และฉีดวัคซีนครบ (คน) 2) แม่ที่คลอดลูกได้รับการทำคลอด และดูแลหลังคลอด (คน) 3) เด็กแรกเกิดมีน้ำหนักไม่ต่ำกว่า 2,500 กรัม (คน) 4) เด็กแรกเกิดถึง 1 ปีเต็ม ได้รับการฉีดวัคซีนป้องกันโรคครบ (คน) 5) เด็กแรกเกิดได้กินนมแม่อย่างเดียวยาวอย่างน้อย 4 เดือนแรกติดต่อกัน (คน) 6) เด็กแรกเกิดถึง 5 ปี ได้กินอาหารที่เหมาะสมและเพียงพอ (คน) 7) เด็กอายุ 6-15 ปี ได้กินอาหารอย่างถูกต้องครบถ้วน (คน) 8) เด็กอายุ 6-12 ปี ได้รับการฉีดวัคซีนป้องกันโรคครบ (คน) 9) ทุกคนในครัวเรือนได้กินอาหารที่มีคุณภาพถูกสุขลักษณะปลอดภัย และได้มาตรฐาน (ครัวเรือน) 10) คนในครัวเรือนมีความรู้ในการใช้ยาที่ถูกต้องเหมาะสม (ครัวเรือน) 11) คนอายุ 35 ปีขึ้นไป ได้รับการตรวจสุขภาพประจำปี (คน)

หมวดที่ 2 มีบ้านอาศัย (ประชาชนมีที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม) ตัวชี้วัด คือ 12) คร่าวเรือนมีความมั่นคงในที่อยู่อาศัยและบ้านมีสภาพคงทนถาวร (คร่าวเรือน) 13) คร่าวเรือนมีน้ำสะอาดสำหรับดื่มและบริโภคเพียงพอตลอดปี (คร่าวเรือน) 14) คร่าวเรือนมีน้ำใช้เพียงพอตลอดปี (คร่าวเรือน) 15) คร่าวเรือนมีการจัดบ้านเรือนเป็นระเบียบถูกสุขลักษณะ (คร่าวเรือน) 16) คร่าวเรือนไม่ถูกรบกวนจากมลพิษ (คร่าวเรือน) 17) คร่าวเรือนมีการป้องกันอุบัติเหตุอย่างถูกวิธี (คร่าวเรือน) 18) คร่าวเรือนมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน (คร่าวเรือน) 19) ครอบครัวมีความอบอุ่น (คร่าวเรือน)

หมวดที่ 3 ฝึกฝนการศึกษา (ประชาชนมีโอกาสเข้าถึงบริการด้านการศึกษา) ตัวชี้วัด คือ 20) เด็กอายุ 3-5 ปีเต็ม ได้รับบริการเลี้ยงดูเตรียมความพร้อมก่อนวัยเรียน (คน) 21) เด็กอายุ 6-15 ปี ได้รับการศึกษาภาคบังคับ 9 ปี (คน) 22) เด็กที่จบการศึกษาภาคบังคับ 9 ปี ได้เรียนต่อมัธยมศึกษาตอนปลาย (คน) 23) เด็กที่ไม่ได้เรียนต่อมัธยมศึกษาตอนปลาย ได้รับการฝึกอบรมด้านอาชีพ (คน) 24) คนอายุ 15-60 ปีเต็ม อ่านออกและเขียนภาษาไทยได้ (คน) 25) คนในคร่าวเรือนได้รับรู้ข่าวสารที่เป็นประโยชน์อย่างน้อยสัปดาห์ละ 5 ครั้ง (คร่าวเรือน)

หมวดที่ 4 รายได้ก้าวหน้า (ประชาชนมีการประกอบอาชีพและมีรายได้พอเพียงต่อการดำรงชีวิต) ตัวชี้วัด คือ 26) คนอายุ 18-60 ปีเต็ม มีการประกอบอาชีพและมีรายได้ (คน) 27) คนในคร่าวเรือนมีรายได้เฉลี่ยไม่ต่ำกว่าคนละ 20,000 บาทต่อปี (คร่าวเรือน) 28) คร่าวเรือนมีการเก็บออมเงิน (คร่าวเรือน)

หมวดที่ 5 ปลูกฝังค่านิยมไทย (ประชาชนมีการปลูกฝังค่านิยมให้กับตนเองเพื่อให้คุณภาพชีวิตดีขึ้น) ตัวชี้วัด คือ 29) คนในคร่าวเรือนไม่ติดสุรา (คน) 30) คนในคร่าวเรือนไม่สูบบุหรี่ (คน) 31) คนอายุ 6 ปีขึ้นไปทุกคนปฏิบัติกิจกรรมทางศาสนาอย่างน้อยสัปดาห์ละ 1 ครั้ง (คร่าวเรือน) 32) คนสูงอายุได้รับการดูแลเอาใจใส่จากคนในคร่าวเรือน (คน) 33) คนพิการได้รับการดูแลเอาใจใส่จากคนในคร่าวเรือน (คน)

หมวดที่ 6 ร่วมใจพัฒนา (ประชาชนมีจิตสำนึกและร่วมกันรักษาสิทธิของตนเองเพื่อประโยชน์ของชุมชนหรือท้องถิ่น) ตัวชี้วัด คือ 34) คร่าวเรือนมีคนเป็นสมาชิกกลุ่มที่ตั้งขึ้นในหมู่บ้านหรือตำบล (คร่าวเรือน) 35) คร่าวเรือนมีคนมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นเพื่อประโยชน์ของชุมชนหรือท้องถิ่น (คร่าวเรือน) 36) คร่าวเรือนมีคนเข้าร่วมทำกิจกรรมสาธารณะของหมู่บ้าน (คร่าวเรือน) 37) คนที่มีสิทธิ์ไปใช้สิทธิ์เลือกตั้ง (คน)

2.3 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับคุณภาพชีวิต

การศึกษาการพัฒนาคุณภาพชีวิต จำเป็นต้องมีการศึกษาความหมายของคำว่าคุณภาพ และคุณภาพชีวิต โดยนักวิชาการ และบุคลากรในหน่วยงาน ได้กล่าวไว้เพื่อความเข้าใจที่ถูกต้องและชัดเจนมากขึ้น

2.3.1 ความหมายของคุณภาพชีวิต

นักวิชาการ ผู้เชี่ยวชาญทั้งในและต่างประเทศ ได้ให้ความหมายของคุณภาพชีวิตไว้ในมุมมองที่สอดคล้องหรือแตกต่างกันหลายมิติ ขึ้นอยู่กับวัฒนธรรม ศาสนา สถานที่ เวลา สังคม หรือชุมชนของแต่ละประเทศ จึงทำให้มีการกำหนดคุณลักษณะของคุณภาพชีวิตที่แตกต่างหรือสอดคล้องกันไปตามความเหมาะสมของสังคม หรือชุมชน ทั้งในระดับประเทศ และปัจเจกบุคคลไว้ ดังนี้

วอลล์เลซอร์ (Wallace, 1974: 6) กล่าวว่า คุณภาพชีวิต หมายถึง องค์กรประกอบทั้งหลายที่ทำให้เกิดความพึงพอใจ (Satisfied) แก่บุคคล ทั้งทางร่างกาย (Physical) และจิตใจ (Psychological) ในช่วงระยะเวลาหนึ่งๆ และสอดคล้องกับ ชามา (Shama, 1975: 11) ว่าเป็นความพึงพอใจที่เกิดมาจากการได้รับการสนองต่อความต้องการทางจิตใจและสังคมทั้งในระดับบุคคล และมหภาค และเกี่ยวข้องกับความสามารถของสังคมในการตอบสนองต่อความต้องการพื้นฐานของสมาชิกในสังคม และ ลิว (Liu, 1975: 12) อธิบายว่า คุณภาพชีวิตเป็นชื่อใหม่ที่อยู่ในความคิดเดิม (Old Notion) ทางด้านจิตพิสัย (Subjective) ใช้คำว่า อยู่ดี กินดี มีสุข (Well-being) นั่นคือ การเป็นอยู่ที่ดีของคน และตามสภาพแวดล้อมต่างๆ ไป ส่วนในด้านบุคคลนั้นคุณภาพชีวิตจะแสดงออกมาในรูปของความต้องการ (Wants) เมื่อได้รับการตอบสนองแล้วจะทำให้บุคคลนั้นๆ มีความสุขหรือความพอใจ

ส่วน อนุชาติ พวงสำลี และ อรทัย อาจอ่ำ (2539: 61) สรุปความหมายของคุณภาพชีวิตไว้ว่า คุณภาพชีวิต หมายถึง ระดับของการมีชีวิตที่ดี ความสุข ความพึงพอใจในชีวิต เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับสภาพความเป็นอยู่ การดำเนินชีวิตของปัจเจกบุคคลในสังคมไทย และปีต่อมา สุวัฒน์ มหัตนรินทร์กุล; และคนอื่นๆ (2540: 24) ว่าเป็นระดับการมีชีวิตที่ดี มีความสุข และความพึงพอใจในชีวิต ทั้งในด้านร่างกาย จิตใจ สังคม อารมณ์ และการดำเนินชีวิตของปัจเจกบุคคลในสังคม เป็นการประสานการรับรู้ของบุคคล ในด้านร่างกาย จิตใจ ความสัมพันธ์ทางสังคม สิ่งแวดล้อม ภายใต้วัฒนธรรม ค่านิยม และเป้าหมายในชีวิตของแต่ละคน และนิสาร์ตัน ศิลปะเดช (2540: 65) ได้สรุปไว้ว่า คุณภาพชีวิต หมายถึง สภาพการดำรงชีวิตที่บุคคลเกิดความสุข ทั้งทางร่างกายและจิตใจ อันเนื่องมาจากการได้รับการตอบสนองความต้องการในด้านต่างๆ อย่างพอเพียงและเหมาะสม สำหรับด้านความสุขทางกายที่ก่อให้เกิดความพอใจคือ ลักษณะที่บุคคลมีสิ่งต่างๆ สนองความต้องการทางด้านร่างกายอย่างเหมาะสมกับสภาพและฐานะของตน ซึ่งได้แก่ อาหาร เสื้อผ้า ที่อยู่อาศัย ยา

รักษาโรค เครื่องมือเครื่องใช้ เครื่องอำนวยความสะดวกต่างๆ เป็นต้น ส่วนความสุขทางจิตใจที่จะช่วยให้บุคคลพอใจนั้น คือ ลักษณะที่บุคคลมีความรัก ความอบอุ่น และความมั่นคงในจิตใจ ได้รับการยอมรับและยกย่องจากผู้อื่น เกิดความภาคภูมิใจและการนับถือตนเอง คิดและทำในสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่น เป็นต้น

ในส่วนของ ผาสุก มุทฺธเมธา (2540: 72 – 73) อธิบายว่า คุณภาพชีวิต หมายถึง สภาพการดำรงชีวิต ที่สามารถตอบสนองความต้องการของตนเองได้อย่างเหมาะสมกับอัตภาพ อยู่ในกรอบและระเบียบแบบแผน วัฒนธรรมที่อิงตามมาตรฐานที่ยอมรับของสังคมโดยทั่วไป พร้อมทั้งจะพัฒนาตนเองให้เหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม ซึ่งไกรวุฒิ ช่วยสถิตย์ (2541: 17) กล่าวว่า เป็นความพึงพอใจในชีวิตที่เป็นสุข มีความสมบูรณ์ทั้งทางร่างกายและจิตใจ อยู่ในครอบครัวที่อบอุ่น มีความมั่นคงทางเศรษฐกิจ มีชีวิตอยู่ในสังคมและสภาพแวดล้อมที่ดี มีการพักผ่อนหย่อนใจที่เพียงพอ มีความพร้อมและสามารถที่จะดำรงสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม สามารถแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า และปัญหาที่สลับซับซ้อนได้ และสามารถดำเนินชีวิตด้วยวิธีการที่ชอบธรรมเพื่อให้ได้มาในสิ่งที่ตนพึงประสงค์ภายใต้เครื่องมือและทรัพยากรที่มีอยู่ และคำตัน บุญมณี (2545: 14) ได้สรุปความหมายของคุณภาพชีวิตเพิ่มเติมอีกว่า คุณภาพชีวิต หมายถึง การที่บุคคลมีสุขภาพกาย และจิตที่ดี อันเนื่องมาจากการได้รับการตอบสนองในสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อร่างกายและจิตใจ โดยความต้องการทางร่างกายได้แก่การมีอาหารบริโภคในจำนวนที่เพียงพอทำให้ร่างกายดำรงอยู่ได้ มีที่อยู่อาศัยที่คงทนแข็งแรงถูกสุขลักษณะ มีเครื่องนุ่งห่มตลอดปี (โดยเฉพาะฤดูหนาว) มีการศึกษา สำหรับด้านจิตใจได้แก่ การมีอาชีพมั่นคง มีรายได้พอเพียง มีบริการด้านสาธารณสุขบริโภค มีโอกาสสร้างสรรค์พัฒนาตนเอง มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน มีการคมนาคมที่สะดวก มีอิสระ (ในกรอบของกฎหมายและเป็นธรรม) มีนันทนาการและการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ และสอดคล้องกับสวัสดิ์ กุ่ทอง (2546 : 65) ที่สรุปความหมายของคุณภาพชีวิตไว้ว่า คุณภาพชีวิต หมายถึง สภาพะของการมีระดับชีวิตความเป็นอยู่ที่ดี มีความสุข มีความพึงพอใจในชีวิตความเป็นอยู่ของตนเอง โดยสามารถปรับตัวให้อยู่ร่วมกับสังคม และสิ่งแวดล้อมได้อย่างมีความสุข ในการดำเนินชีวิตให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีจะมีปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจสังคม วัฒนธรรม ร่างกายและจิตใจ ซึ่ง รังสิมา วิวัฒน์วงศ์วนา (2545 : 39) ได้สรุปคุณภาพชีวิตที่ดีออกเป็นมิติทั้งหมด 4 มิติ ได้แก่ ชีวิตส่วนตัว ชีวิตการทำงาน ชีวิตครอบครัว และชีวิตสังคม

นอกจากความหมายคุณภาพชีวิตแล้วยังมีผู้ให้ความหมายคุณภาพชีวิตการทำงาน

วอลตัน (Walton, 1973 : 12-18) ได้กล่าวว่า คุณภาพชีวิตการทำงานเป็นลักษณะการทำงานที่ตอบสนองความต้องการและความปรารถนาของบุคคล โดยพิจารณาคุณลักษณะแนวทางการเป็นบุคคลสภาพตัวบุคคลหรือสังคม เรื่องสังคมขององค์การที่ทำ ใ้งานประสบผลสำเร็จ ซึ่ง

สามารถวัดได้จากเกณฑ์ชีวิตในแปดด้าน คือ ค่าตอบแทนที่เพียงพอและยุติธรรม สภาพการทำงาน ที่คำนึงถึงความปลอดภัยและส่งเสริมสุขภาพ ความมั่นคงและความก้าวหน้าในงาน โอกาสในการ พัฒนาสมรรถภาพของตนเอง การบูรณาการทางสังคมหรือการทำงานร่วมกัน ประชาธิปไตยใน องค์การความสมดุลระหว่างงานและชีวิตส่วนตัวและการคำนึงถึงความต้องการของสังคม

จากที่กล่าวมาพอสรุปคุณภาพชีวิต หมายถึง สภาพความเป็นอยู่มีความพึงพอใจในชีวิตที่ เป็นสุข มีสุขภาพแข็งแรงปราศจากโรคที่เกิดจากสิ่งแวดล้อมรอบๆ ตัว ทั้งมีจิตใจที่แจ่มใส อยู่ใน ครอบครัวที่อบอุ่น มีความมั่นคงทางเศรษฐกิจ มีชีวิตอยู่ในสังคมและสภาพแวดล้อมที่ดี มีการ พักผ่อนหย่อนใจที่เพียงพอ มีความพร้อม และสามารถที่จะดำรงสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม สามารถแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าและปัญหาที่สลับซับซ้อนได้ และสามารถดำเนินชีวิตด้วยวิธีการที่ ชอบธรรม เพื่อให้ได้มาซึ่งสิ่งที่ตนประสงค์ ภายใต้อำนาจและทรัพยากรที่มีอยู่

2.3.2 เกณฑ์ประเมินคุณภาพชีวิต

2.3.2.1 จำแนกเกณฑ์ในการประเมินคุณภาพชีวิตนักจิตวิทยาได้จำแนกเกณฑ์ในการ ประเมินคุณภาพชีวิต คือ (Socialscience, 2007)

1. การมีงานทำ
2. การพักผ่อน
3. การรับประทานอาหาร
4. การหลับนอน
5. การติดต่อทางสังคม
6. การเป็นพ่อแม่ที่มีครอบครัว
7. การประกอบอาชีพที่มีรายได้มั่นคง
8. ความรัก
9. สิ่งแวดล้อม
10. การยอมรับตนเอง

2.3.2.2 เกณฑ์ประเมินคุณภาพของคนไทยขั้นพื้นฐาน คือ

1. กินอาหารที่ถูกสุขลักษณะในปริมาณที่เพียงพอ
2. มีที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม
3. มีงานทำอยู่ในสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม
4. ได้รับบริการพื้นฐานที่จำเป็น
5. มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน
6. มีการผลิตที่พอเพียง

7. มีส่วนร่วมในการปกครองท้องถิ่น
8. สามารถควบคุมช่วงเวลาการมีบุตรและจำนวนบุตร
9. ประพฤติตามขนบธรรมเนียมประเพณีหลักธรรมศาสนา และรักษา

ส่งเสริมกิจกรรมทางศิลปวัฒนธรรม

2.3.2.3 องค์การยูเนสโกในภูมิภาคเอเชียได้กำหนดเกณฑ์ประเมินคุณภาพของบุคคลและชุมชน คือ

1. อาหารและโภชนาการ
2. การศึกษา
3. สภาพแวดล้อมและรายได้
5. การมีงานทำ
6. สถานภาพสตรี

2.3.2.4 วอลแลนซ์ (Wallance, 1974) เขียนไว้ในหนังสือ “Identific of Quality of Life Indicators for Use in Family Planning Programs” เกณฑ์ประเมินคุณภาพชีวิตประกอบด้วย

1. มีสุขภาพและสวัสดิการ
2. มีการติดต่อสื่อสารกันในสภาพสิ่งแวดล้อมของตน
3. เป็นทรัพยากรมนุษย์
4. สามารถติดต่อกับบุคคลได้ทุกคน
5. มีสติปัญญา ร่างกายและอารมณ์ดี
6. มีการพัฒนาเศรษฐกิจ
7. มีความมั่นคงปลอดภัย

2.3.3 แนวคิดเกี่ยวกับคุณภาพชีวิต

คุณภาพชีวิต (Wikipedia, 1970) เป็นระดับความรู้สึกเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตที่ดีของแต่ละคนหรือกลุ่มบุคคล ในปี ค.ศ. 2003 เวนทีกอดท์ เมอร์ริชค์ และแอนเดอร์เซิน (Vertegodt, Merrick & Andersen, 2003 : 40) ได้เขียน “Quality of life theory” ที่ว่าคุณภาพชีวิต เป็นชีวิตที่ดีและมีความเชื่อว่าชีวิตที่ดีเป็นการดำรงชีวิตที่มีคุณภาพสูง ซึ่งชีวิตที่มีคุณภาพเป็นชีวิตที่สามารถดำรงชีวิตอยู่รอด อยู่ดี อยู่อย่างมีหลักการ และสามารถปรับตัวและแก้ไขปัญหาได้เพื่อดำเนินชีวิตอย่างสงบตามอัธยาศัย (สุมน อมรวิวัฒน์, 2525 : 119) นอกจากนี้ที่ Initiative & Policy Work (2007) ได้เสนอองค์ประกอบของคุณภาพชีวิต ว่า คุณภาพชีวิตเป็นการรวมองค์ประกอบของคุณลักษณะสังคม สิ่งแวดล้อมและเศรษฐกิจของประชาชน ทำให้เพิ่มขึ้นและเพิ่มสุขภาพ ที่มีในหน่วยงานท้องถิ่น ประกอบด้วย การทำให้สามารถมีข้อมูลพื้นฐานประจำที่จำเป็น การส่งเสริมให้มีการแลกเปลี่ยน

ทรัพยากรพื้นฐานอย่างยุติธรรม และเสมอภาค การพัฒนาและสนับสนุนเศรษฐกิจท้องถิ่น ป้องกัน และทำให้ธรรมชาติเพิ่มขึ้นและเสริมสร้างสิ่งแวดล้อม สร้างโอกาสความสำเร็จตามเป้าหมายของแต่ละบุคคลเป็นตามที่ปรารถนา และสนับสนุนความอุดมสมบูรณ์ ปฏิสัมพันธ์ทางสังคม และรวมทุกอย่างในสังคมชุมชน

2.3.4 แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต

การพัฒนาคุณภาพชีวิตเป็นสิ่งที่ถือว่าสำคัญที่ควรกระทำ เพราะปัญหาทั้งหลายที่เกิดขึ้นในโลกมนุษย์นี้ สาเหตุที่สำคัญคือคุณภาพชีวิตของมนุษย์ที่ไม่ดี ไม่เป็นไปตามที่คาดหวัง คุณภาพชีวิตจึงถือได้ว่าเป็นสิ่งสำคัญของมนุษย์ในการดำรงชีวิตอย่างมีความสุข ในช่วงปี ค.ศ. 1940 รัฐบาลของประเทศตะวันตกได้พัฒนานโยบายในการเสริมสร้างคุณภาพชีวิตของประชาชน อาทิเช่น กัดแมน (Cutman cited in Oliver, 1996 : 36) ได้ศึกษาความสุขในมิติต่าง ๆ ของชีวิต ซึ่งพัฒนาการทางด้านแนวคิดคุณภาพชีวิตมีความเป็นมาอย่างต่อเนื่อง ในปี ค.ศ. 1950 มาสโลว์ (Maslow, 1950) ได้ศึกษาเกี่ยวกับแรงจูงใจในการแสดงพฤติกรรมของมนุษย์ และได้พัฒนาทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการของมนุษย์ (Maslow's Hierarchy Needs Theory) แสดงให้เห็นว่ามนุษย์มีความต้องการเป็นแรงผลักดันหรือเป็นแรงจูงใจที่อยู่ภายใน เพื่อนำตนเองไปสู่จุดมุ่งหมายรากฐานมาจากความต้องการ และพระมหาสุทิตย์ อาภาโร และเขมณัญญู อินทสุววรรณ (2553 : 36-42) กล่าวถึงแนวคิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตว่าได้มีการพัฒนาเพื่อแทนที่การใช้ดัชนีผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติต่อหัว ประชากร เป็นผลสืบเนื่องมาจากข้อเสนอของสหประชาชาติในปี ค.ศ.1973 ได้กำหนดแนวคิดคุณภาพชีวิตแต่เป็นแนวคิดที่ไม่สามารถกำหนดนิยามที่เป็นสากลได้ จากนั้นจึงได้นิยามในมิติใหม่ 3 มิติ คือ ความสามารถในการกระทำการรับรู้และลักษณะต่าง ๆ ความเป็นอยู่ที่ดี ความพึงพอใจในชีวิต นอกจากนี้เสน่ห์ จามริก, 2542 : 235) การพัฒนาตามแนวคิดวัฒนธรรมชุมชนเป็นทางเลือกการพัฒนาที่เหมาะสมและเป็นธรรม โดยให้ความสำคัญของท้องถิ่น เคารพสิทธิของประชาชน มีชุมชนและคนเป็นตัวตั้ง ซึ่งพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) (2547 : 8-9) ได้กล่าวว่าการดำเนินชีวิตให้บรรลุจุดหมายของการมีชีวิตมี 3 ชั้น คือ 1) จุดหมายประโยชน์ปัจจุบัน 2) จุดหมายประโยชน์เบื้องหน้า 3) จุดหมายสูงสุด และสมพร เทพสิทธา (2535 อ้างถึงใน อนุชา พวงสำลี และอรทัย อาจอ่า, 2539) กล่าวถึงในการพัฒนาคุณภาพชีวิตเป็นสิ่งจำเป็นต้องพัฒนาทั้งทางด้านจิตใจ ด้านสังคม และด้านเศรษฐกิจ เพื่อให้ประชาชนในชาติมีการดำรงชีวิตที่เหมาะสมตามความจำเป็นพื้นฐาน คือ มีอาชีพ มีรายได้ตามสมควรแก่สภาพ (เศรษฐกิจ) มีการศึกษาตามสมควร มีสุขภาพอนามัยดี มีครอบครัวดี (สังคม) เป็นผู้ที่มีคุณธรรม สามารถพึ่งตนเองได้ ทำตนให้เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น สังคมและประเทศชาติ และยังกล่าวอีกว่าคุณภาพชีวิตที่ดีควรมี สุขภาพ อนามัยดี มีความสามารถดี มีความคิดดี มีการกระทำดี และมีจิตใจดี

จากที่กล่าวมาข้างต้นสามารถสรุป การพัฒนาคุณภาพชีวิต หมายถึง การทำให้คนในชุมชนมีสภาพความเป็นอยู่มีความพึงพอใจในชีวิตที่เป็นสุข มีสุขภาพแข็งแรงปราศจากโรคที่เกิดจากสิ่งแวดล้อมรอบๆ ตัว ทั้งมีจิตใจที่แจ่มใส อยู่ในครอบครัวที่อบอุ่น มีความมั่นคงทางเศรษฐกิจ มีชีวิตอยู่ในสังคมและสภาพแวดล้อมที่ดี มีการพักผ่อนหย่อนใจที่เพียงพอ มีความพร้อม และสามารถที่จะดำรงสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม สามารถแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าและปัญหาที่สลับซับซ้อนได้ และสามารถดำเนินชีวิตด้วยวิธีการที่ชอบธรรม

2.4 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

2.4.1 ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียง

นักวิชาการ ผู้เชี่ยวชาญ ในองค์กรหรือหน่วยงานต่างๆ ได้ให้ความหมายของ คำว่าเศรษฐกิจพอเพียง ไว้ดังนี้

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระราชดำรัส (อ้างถึงใน รงค์ ประพันธ์พงศ., 2550 : 27-28) เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง พอมีพอกิน ยิ่งถ้าประเทศพอมีพอกินก็ยิ่งดี คำว่าพอเพียง ต่างจาก Self – sufficiency (พึ่งตนเอง) แต่เศรษฐกิจพอเพียงมีความหมายกว้างกว่า คือ ผลิตอะไรมีพอที่จะใช้ ไม่ต้องไปขอซื้อคนอื่น โดยอยู่ได้ด้วยตนเอง ความพอเพียงไม่เพียงแต่ทางกายเท่านั้น ยังหมายถึง พุดจาพอเพียง ทำอะไรพอเพียง ความคิดพอเพียงอีกด้วย และสุเมธ ดันติเวชกุล (2546 : 6) ได้สรุปความหมายเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริ ว่าเป็นปรัชญาที่ชี้แนะแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนในทางที่ควรจะเป็น และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้จริงกับทุกระดับ และทุกด้านของสังคม ดังนั้นควรนำเนื้อแท้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาประเทศเพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน และสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงบนพื้นฐานของสติปัญญาและวิถีการดำเนินชีวิตของไทย

ประเวศ วะสี (2540 : 18, 2542 : 4 - 6) ให้ความหมายว่า เศรษฐกิจพอเพียงเป็นเศรษฐกิจแห่งการพึ่งพาตนเอง การพึ่งพาตนเองได้ คือ ความเข้มแข็ง จึงมีความจำเป็นต้องสร้างความเข้มแข็งจากรากฐานล่าง จำเป็นต้องมีเศรษฐกิจบูรณาการหรือการเป็นองค์รวมมีความเชื่อมโยงระหว่างเศรษฐกิจจิตใจ วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อมและการเมืองพร้อมกันไปในตัว ต่อมาได้ให้ความหมาย การมีความพอเพียงอย่างน้อย 7 ประการ คือ 1) พอเพียงสำหรับทุกคน ทุกครอบครัว ไม่ใช่เศรษฐกิจแบบทอดทิ้งกัน 2) จิตใจพอเพียง ทำให้รัก และเอื้ออาทรคนอื่นได้ คนที่ไม่พอจะรักคนอื่นไม่เป็น 3) สิ่งแวดล้อมพอเพียง การอนุรักษ์และเพิ่มพูนสิ่งแวดล้อม จะทำให้ยังชีพและทำมาหากินได้ เช่น การทำเกษตรแบบผสมผสาน ซึ่งได้ทั้งอาหาร ได้ทั้งสิ่งแวดล้อม และได้ทั้งเงิน 4) ชุมชนเข้มแข็งพอเพียง การรวมตัวกัน

เป็นชุมชนที่เข้มแข็ง ทำให้สามารถแก้ปัญหาต่างๆ ได้ เช่น ปัญหาสังคม ปัญหาความยากจน หรือ ปัญหาสิ่งแวดล้อม 5) ปัญหาพอเพียง มีการเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติ และปรับตัวได้อย่างต่อเนื่อง 6) อยู่บนพื้นฐานวัฒนธรรมพอเพียง วัฒนธรรม หมายถึง วิถีชีวิตของกลุ่มชนที่สัมพันธ์อยู่กับสิ่งแวดล้อมที่หลากหลาย ดังนั้น เศรษฐกิจจึงควรสัมพันธ์และเติบโตขึ้นจากรากฐานทางวัฒนธรรม จึงจะมั่นคง 7) มีความมั่นคงพอเพียง ไม่ใช่ুবวบ เดียวจน เดียวรวยแบบกะทันหัน ปรับตัวไม่ทัน แต่เศรษฐกิจพอเพียงที่มั่นคงจะทำให้สุขภาพจิตดี ดังนั้นเมื่อทุกอย่างพอเพียงก็เกิดความสุข ความสมดุล คือ ความปกติ และยั่งยืน คำว่า เศรษฐกิจ เป็นคำที่มีความหมายที่ดี หมายถึง ความเจริญที่เชื่อมโยงกายใจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมเข้าด้วยกัน แต่ได้มีการนำเอาเศรษฐกิจไปใช้ในลักษณะแบบแยกส่วน ซึ่งหมายถึง การแสวงหาเงินเท่านั้น เมื่อแยกส่วน ก็ทำลายส่วนอื่นๆ จนเสียความสมดุล และเกิดเป็นวิกฤติ และณรงค์ โชควัฒนา (2542: 16 – 17) กล่าวว่า เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง การพัฒนาอย่างบูรณาการ โดยไม่มองเฉพาะเศรษฐกิจอย่างเดียว ต้องมองสังคม และสิ่งแวดล้อมพร้อมๆ ไปกับการพัฒนา โดยการพัฒนาต้องมองรอบด้าน เรียกว่า บูรณาการ และพึ่งตนเอง พึ่งเงินออม สติปัญญา และการตลาด โดยอาศัยปัจจัยในการพัฒนา คือ คนและเป้าหมายของคน ก็คือ อยู่ดี กินดี มีสุขทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา คุณธรรม เศรษฐกิจสังคม และสิ่งแวดล้อมที่ดี ต่อมาบุญเสริม บุญเจริญผล (2543 : 4) ได้อธิบายในรูปการประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันไว้ว่า เศรษฐกิจพอเพียงเป็นการดำเนินการเลี้ยงชีพแบบรู้จักพอ ด้วยความพยายามผลิตสินค้าขึ้นมาเอง ให้พอเพียงสำหรับคนในครอบครัวกินและใช้ หากผลิตได้เหลือกินเหลือใช้จึงขาย หากผลิตได้ไม่พอก็ต้องซื้อบ้าง มิได้มุ่งผลิตเพื่อขายเพียงโดยไม่นำมาบริโภคด้วย ซึ่งการผลิตและการบริโภคต้องอยู่ในหลักของความพอดี รู้จักพอในการผลิตและบริโภค

ในส่วนความหมายเศรษฐกิจพอเพียงที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาประเทศ ได้แก่ อนันต์ อนันตกุล (2541 : 136) ที่กล่าวว่า เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาที่พัฒนาและเป็นพันธกิจแห่งชาติที่ทุกฝ่ายเกี่ยวข้องสามารถยึดถือปฏิบัติเพื่อให้เป็นไปตามเป้าหมายและค่านิยมแห่งชาติที่สำคัญ ถือว่าเป็นกลไกการพัฒนาทางการเมืองของประเทศที่เข้มแข็ง เพราะยึดหลักการของประชาชนโดยประชาชนเพื่อประชาชน การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน การพัฒนาบนพื้นฐานภูมิศาสตร์ การพัฒนาอย่างยั่งยืน การเสริมสร้างพลังประชาชนและการส่งเสริมการพัฒนาทุนทางสังคม และสำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (2548 : 1) ได้ให้ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียงไว้ว่า เศรษฐกิจพอเพียงหมายถึง เศรษฐกิจที่สามารถอุ้มชูตัวเองได้ ให้มีความพอเพียงกับตัวเอง (Self sufficiency) อยู่ได้โดยไม่ต้องเดือดร้อน โดยต้องสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจของตนเองให้ดีเสียก่อน คือ ตั้งตัวให้มีความพอกินพอใช้ ไม่ใช่มุ่งหวังแต่จะทุ่มเทสร้างความเจริญยกเศรษฐกิจให้รวดเร็ว แต่เพียงอย่างเดียว เพราะผู้ที่มีอาชีพและฐานะเพียงพอที่จะพึ่งตนเอง ย่อมสามารถสร้างความเจริญก้าวหน้า และฐานะทางเศรษฐกิจขั้นที่สูงขึ้นไปตามลำดับก่อน

จากที่กล่าวมาพอสรุป เศรษฐกิจพอเพียง แนวทางการดำเนินการเลี้ยงชีวิตและปฏิบัติแบบ รู้จักพอ ด้วยความพยายามผลิตเพื่อบริโภคขึ้นมาเอง ให้พอเพียงสำหรับคนในครอบครัว นอกจากนี้ การผลิตและการบริโภคต้องอยู่ในหลักของความพอดี รู้จักพอในการผลิตและบริโภคของประชาชน

2.4.2 องค์ประกอบของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระราชดำรัส (อ้างถึงใน รงค์ ประพันธ์พงศ., 2550 :

31-34) เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาชี้ถึงครรองอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับครอบครัวจนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจ เพื่อให้ก้าวทันต่อยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุมีผลรวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอต่อการมีผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้ต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่างๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติโดย เฉพาะอย่างยิ่งเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎีนักธุรกิจทุกระดับในมีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสมดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร ความมีสติปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และกว้างขวางทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมีหลักพิจารณาอยู่ 5 ส่วน (กรมการพัฒนาชุมชน, 2551) ดังนี้

2.4.2.1 กรอบแนวคิด เป็นปรัชญาที่ชี้แนะแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนในทางที่ควรจะเป็นโดยมีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ตลอดเวลา และเป็นการมองโลกเชิงระบบที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา มุ่งเน้นการรอดพ้นจากภัย และวิกฤต เพื่อความมั่นคงและความยั่งยืนของการพัฒนา

2.4.2.2 คุณลักษณะ เศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติตนได้ในทุกระดับ โดยเน้นการปฏิบัติบนทางสายกลาง และการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน

2.4.2.3 คำนียาม ความพอเพียงจะต้องประกอบด้วย 3 คุณลักษณะ พร้อมๆ กัน ดังนี้

- 1) ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดี ที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไป โดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่น การผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ
- 2) ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความพอเพียงนั้น จะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้น ๆ อย่างรอบคอบ

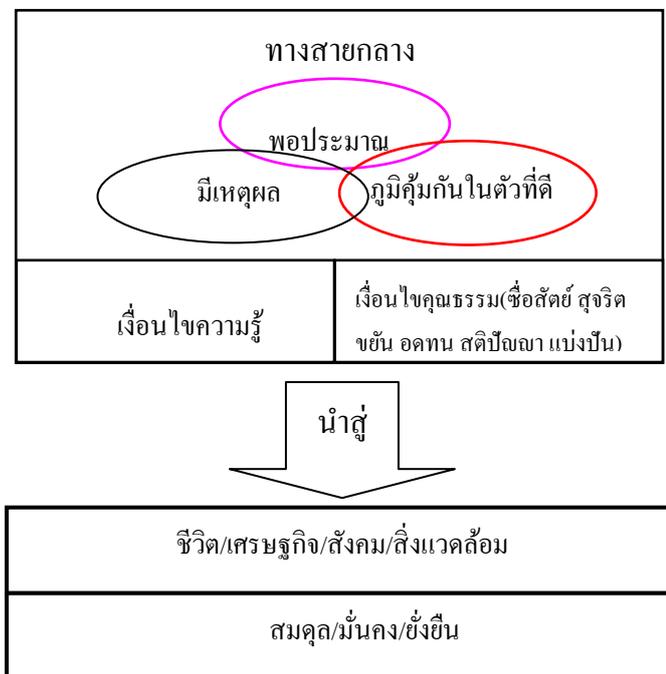
3) การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆที่จะเกิดขึ้น โดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่างๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล

2.4.2.4 เงื่อนไข การตัดสินใจและการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียงนั้นต้องอาศัยทั้งความรู้และคุณธรรมเป็นพื้นฐาน กล่าวคือ

1) เงื่อนไขความรู้ ประกอบด้วย ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการวางแผน และความระมัดระวังในขั้นปฏิบัติ

2) เงื่อนไขคุณธรรม ที่จะต้องเสริมสร้างประกอบด้วยมีความตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์และมีความอดทน มีความเพียรใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต

2.4.2.5 แนวทางปฏิบัติ/ผลที่คาดว่าจะได้รับ จากการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้พัฒนาคุณภาพชีวิต คือ การพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน พร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงในทุกด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ความรู้และเทคโนโลยี

ภาพประกอบที่ 1 ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ที่มา : รงค์ ประพันธ์พงศ์ (2550 : 36)

2.4.3 ความสำคัญของเศรษฐกิจพอเพียง

จากรายงานการพัฒนาคนของประเทศไทย ปี 2550 (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2551 : 12) ได้กล่าวถึงความสำคัญของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงต่อการพัฒนาประเทศ 6 ประการ ดังนี้

1. เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาที่มีความสำคัญยิ่งสำหรับการจัดความยากจน และการลดความเสี่ยงทางเศรษฐกิจ
2. ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นพื้นฐานของการสร้างพลังอำนาจของชุมชน และการพัฒนาศักยภาพชุมชนให้เข้มแข็งเพื่อเป็นฐานรากของการพัฒนาประเทศ
3. เศรษฐกิจพอเพียงช่วยยกระดับความรับผิดชอบต่อสังคมของบริษัทด้วยการสร้างข้อปฏิบัติในการทำธุรกิจที่เน้นผลกำไรระยะยาวในบริเวณที่มีการแข่งขัน
4. หลักเศรษฐกิจพอเพียงมีความสำคัญยิ่งต่อการปรับปรุงมาตรฐานของธรรมาภิบาลในการบริหารงานภาครัฐ
5. ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสามารถใช้เป็นแนวทางในการกำหนดนโยบายของชาติเพื่อสร้างภูมิคุ้มกันต่อสถานการณ์ที่เข้ามากระทบโดยฉับพลัน เพื่อปรับปรุงนโยบายต่างๆ ให้เหมาะสมยิ่งขึ้น เพื่อวางแผนยุทธศาสตร์ในการส่งเสริมการเติบโตที่เสมอภาค และยั่งยืน
6. ในการปลูกฝังจิตสำนึกพอเพียง จำเป็นต้องมีการปรับเปลี่ยนค่านิยม และความคิดของคน เพื่อให้เอื้อต่อการพัฒนาคน

นอกจากนี้คณะทำงานขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงด้านการศึกษา ได้ระบุถึงความสำคัญของเศรษฐกิจพอเพียงในการพัฒนาคนด้านการพัฒนาเพิ่มอีก 4 ประการ ดังนี้

1. ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงช่วยให้นักเรียนมีความพออยู่ พอกิน พอใช้ ฟังตนเอง ได้และมีความสุขตามอัธยาศัย
2. ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงช่วยให้นักเรียนอยู่ร่วมกับผู้อื่น ตลอดจนเสรีภาพในสังคมได้อย่างสันติสุข ไม่เบียดเบียน ไม่เอาัดเอาเปรียบ แบ่งปัน เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีจิตเมตตา และจิตสาธารณะ
3. ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงช่วยให้นักเรียนอยู่ร่วมกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้อย่างยั่งยืน โดยไม่ทำลาย เห็นคุณค่า และจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
4. ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงช่วยให้นักเรียนอยู่อย่างมีรากเหง้าทางวัฒนธรรม ประเพณี ประวัติศาสตร์ ภูมิปัญญา ค่านิยม และเอกลักษณ์ หรืออัตลักษณ์ของแต่ละบุคคล / สังคม

2.4.4 การประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงเพื่อแก้ความยากจนของประชาชน

การประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงในระดับบุคคล และครัวเรือนเพื่อนำไปสู่ความสามารถในการพึ่งตนเอง และแก้ปัญหาความยากจน สามารถดำเนินการเป็นขั้นตอนได้ 3 ระดับ คือ 1) ระดับจิตสำนึก 2) ระดับปฏิบัติ และ 3) ระดับปฏิเวธ โดยมีรายละเอียด (กรมการพัฒนาชุมชน, 2549 : 8 - 13) ดังนี้

2.4.4.1 ระดับจิตสำนึก เพื่อให้เกิดการสร้างจิตสำนึก และปรับทัศนคติ สู่การพึ่งตนเอง โดย

- 1) สร้างความรู้ความเข้าใจในปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอย่างถ่องแท้
- 2) ประเมินตนเองเพื่อให้รู้จักตนเอง รู้ศักยภาพของตนเอง รู้ปัญหา หรือวิกฤตที่ประสบอยู่
- 3) เกิดความคิด “พึ่งตนเอง” โดยใช้ศักยภาพที่มีอยู่แก้ปัญหา
- 4) ตั้งใจที่จะใช้ชีวิต “อยู่อย่างพึ่งตนเอง” พึ่งตนเองให้ได้ โดยลดความต้องการ (กิเลส) และทำประโยชน์แก่ส่วนรวมมากขึ้น

2.4.4.2 ระดับปฏิบัติ เป็นแนวทางการปฏิบัติเพื่อให้เกิดการพึ่งตนเอง แบ่งเป็น 4 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนที่ 1) อยู่อย่างพึ่งตนเอง 2) อยู่อย่างพอเพียง 3) อยู่อย่างเอื้ออาทร และ 4) อยู่ดียั่งยืน ด้วยการเรียนรู้

ขั้นตอนที่ 1 “อยู่อย่างพึ่งตนเอง” ในระดับครอบครัว

ครอบครัวและสมาชิกต้องรู้จักพึ่งตนเอง โดยทำกิจกรรม ลดรายจ่าย เพื่อให้เกิดการออม ดังนี้

ด้านการเงินในครัวเรือน

กำหนดการใช้จ่ายเงินในแต่ละเดือน โดยมีเป้าหมาย ใช้จ่าย 3 ส่วน ออม 1 ส่วน โดย

- จัดทำบัญชีรับ – จ่าย ในครัวเรือน เพื่อให้รู้ภาวะหนี้สิน รายได้ รายจ่ายของครัวเรือน
- ควบคุมการใช้จ่ายของครัวเรือน และวางแผนการใช้จ่ายเงินอย่างรอบครอบ โดยจัดทำแผนการใช้จ่ายเงินของครัวเรือน
- สร้างวินัยในการเงิน และออมเงินส่วนที่เหลือจ่าย ไว้กับกลุ่มการเงินในชุมชน หรือสถาบันการเงิน
- ไม่สร้างหนี้ ลดภาระหนี้สินของตน หรือไม่พยายามก่อหนี้ที่ไม่ก่อให้เกิดรายได้
- ไม่ใช้จ่ายฟุ่มเฟือย และรู้เท่าทันกระแสบริโภคนิยม

- พยายามที่จะ ลด ละ เลิก อบายมุข

ด้านปัจจัย 4 ในการดำรงชีวิต

การลดรายจ่ายในครัวเรือนโดยทำกิจกรรมเพื่อการบริโภคในครัวเรือนเอง ทำให้ครัวเรือนสามารถประหยัดค่าใช้จ่ายในครัวเรือนให้ได้ 1 ใน 4 ของรายจ่ายทั้งหมดดังนี้

- ปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์เพื่อการบริโภคในครัวเรือน เช่น ปลูกข้าว ปลูกพืชผักสวนครัวรั้วกินได้ เลี้ยงไก่พื้นเมือง เป็ด ปลา ไข่กินในครัวเรือน โดยยึดหลัก “ปลูกทุกอย่างที่กิน กินทุกอย่างที่ปลูก และใช้ทุกอย่างที่ทำ ทำทุกอย่างที่ใช้”

- ปลูกพืชสมุนไพรรักษาโรค

- ทำกิจกรรมเพื่อลดต้นทุนการผลิตในอาชีพหลัก เช่น ผลิตปุ๋ยชีวภาพ ลดการใช้สารเคมีในการเกษตร เป็นต้น

ขั้นตอนที่ 2) มีวิถีชีวิต “อยู่อย่างพอเพียง”

ในการดำเนินชีวิตยึดทางสายกลาง ไม่เบียดเบียนตนเอง ผู้อื่นและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุล ไม่ดำเนินชีวิตเกินพอดี

ขั้นตอนที่ 3) รวมกลุ่มในสังคม “อยู่ร่วมกันอย่างเอื้ออาทร”

มีความคิดที่จะแจกจ่ายแบ่งปันไปให้ผู้อื่น ซึ่งจะทำได้เพื่อน และเกิดเป็นวัฒนธรรมที่ดี ที่จะช่วยลดความเห็นแก่ตัว และสร้างความพอเพียงให้เกิดขึ้นในจิตใจ การมีจิตใจที่แบ่งปันเป็นพื้นฐานให้เกิดการรวมกลุ่มกันในสังคม จะเห็นได้ว่าชุมชนที่เข้มแข็งจะมีการรวมกลุ่มกันหลากหลาย จำนวนมากตามวัตถุประสงค์ของกลุ่ม จึงถือได้ว่าเป็นทุนทางสังคมที่สามารถขับเคลื่อน เพื่อช่วยเหลือคนยากจนและคนด้อยโอกาส ในลักษณะที่อยู่ร่วมกันอย่างเอื้ออาทร

กลุ่มอาชีพ กลุ่ม OTOP และเครือข่ายที่เข้มแข็ง สามารถเอื้ออาทรช่วยเหลือโดยสร้างอาชีพ และรายได้ให้คนด้อยโอกาส และคนยากจนในชุมชน

กลุ่มกองทุนการเงินในชุมชน

กลุ่มกองทุนการเงินในชุมชน เป็นการรวมตัวกันอดออม มีวินัยการใช้เงิน ลด ละ เลิกอบายมุข และการใช้จ่ายฟุ่มเฟือย สะสมเงินทุนในลักษณะสัจจะสะสม เป็นกองทุนของชุมชนเอง ทำให้มีเงินทุนเพียงพอช่วยเหลือกันในการประกอบอาชีพ เช่น กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กลุ่มสัจจะออมทรัพย์ กองทุนปุ๋ย กองทุนรับซื้อข้าว กองทุนผู้ใช้น้ำ ธนาคารหมู่บ้าน เครดิทยูเนียน เป็นต้น

ขั้นตอนที่ 4 “อยู่ดีถึงขั้นด้วยการเรียนรู้” ร่วมกันในชุมชน

กิจกรรมระดับชุมชนที่สามารถนำไปสู่การพึ่งตนเองของชุมชน โดยพัฒนาเอง และร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกับชุมชน โดยเฉพาะเครือข่าย กลุ่มองค์กร ผู้นำในชุมชน ตลอดจน

ปราชญ์ซึ่งถือได้ว่าเป็นกลไกในการเรียนรู้และพัฒนาชุมชนที่สำคัญ โดยประสานงานกับภาครัฐ เอกชน และประชาชนให้เกิดการมีส่วนร่วม ในการเรียนรู้ที่จะขับเคลื่อนกิจกรรมเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อแก้ปัญหาความยากจน ดังนี้

1) เรียนรู้ร่วมกันเพื่อการจัดทำแผนชุมชน หรือ ทบทวนแผนชุมชนในกรณีที่มีแผนอยู่แล้ว วิเคราะห์พิจารณาขับเคลื่อนแผนชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการพึ่งตนเองแผนพัฒนาอาชีพและรายได้ และกิจกรรมเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนในชุมชน

2) ศึกษาวิเคราะห์ศักยภาพชุมชน โดยเฉพาะทุนทางสังคม ทรัพยากรในชุมชนเพื่อระดมสรรพกำลังมาแก้ไขปัญหาความยากจนในชุมชน

3) ระดับครัวเรือนยากจน ส่งเสริมให้เรียนรู้ศักยภาพตนเอง โดยให้จัดทำบัญชีรับ – จ่าย ระดับบุคคล/ครัวเรือน สร้างวินัยการใช้เงิน ส่งเสริมการออม การลด ละ เลิกอบายมุข และการจัดทำแผนชีวิตของครัวเรือนตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

4) ในระดับกลุ่มอาชีพต่างๆ ส่งเสริมให้รับสมาชิกเป็นคนยากจน ผู้ด้อยโอกาสเข้าฝึกอาชีพเพื่อเพิ่มรายได้ ในระดับกลุ่มกองทุนให้คนยากจนได้มีโอกาสเป็นสมาชิกออมเงินสะสมทุน และเข้าถึงแหล่งทุนตามความต้องการในอัตราดอกเบี้ยต่ำ

5) ส่งเสริมการสร้างเครือข่ายกลุ่มต่างๆ ในชุมชน เพื่อจกกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้การบริหารจัดการ การจัดกิจกรรมเพื่อชุมชน ลดรายจ่าย หรือเพิ่มรายได้ (วิสาหกิจชุมชน) ดูแลสิ่งแวดล้อม ตลอดจนจัดสวัสดิการให้คนด้อยโอกาสและชุมชน

6) จัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้เป็นประจำสม่ำเสมอ หรือจัดศูนย์การเรียนรู้ในชุมชน เพื่อให้ประชาชนพบปะแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านการประกอบอาชีพ ภาวการณ์ตลาด ตลอดจนสถานการณ์เศรษฐกิจของประเทศและโลก

7) ส่งเสริมการปฏิบัติคุณธรรมตามหลักศาสนา สืบทอดวัฒนธรรมประเพณีอันดีงามและถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นแก่อนุชนรุ่นหลัง

2.4.4.3 ระดับ ปฏิเวธ หรือผลของการปฏิบัติ

ผลจากการปฏิบัติเศรษฐกิจพอเพียงตามขั้นตอนดังกล่าว

- เกิดความพอเพียงในทุกระดับของการดำเนินชีวิต ทั้งครอบครัวชุมชน และขยายไปถึงระดับสังคมดังนี้

1) ความพอเพียงในระดับครอบครัว

- ครอบครัวมีความเป็นอยู่ที่พึ่งตนเองได้อย่างมีความสุข ทั้งทางกายและใจ
- ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น
- ไม่มีภาระด้านหนี้สินของตนเองและครอบครัว

- สามารถหาปัจจัยสี่มาเลี้ยงตนเองและครอบครัว
 - มีส่วนเหลือเป็นเงินออมของครอบครัว
 - ยกระดับรายได้พ้นความยากจน
- 2) ความพอเพียงในระดับชุมชน
- มีการรวมกลุ่มทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม
 - บริหารทรัพยากรมนุษย์ให้สามารถนำไปดำเนินชีวิตได้อย่างถูกต้อง และสมดุลเพื่อให้เกิดความเป็นอยู่ที่พอเพียงของชุมชนโดยรวม
 - ชุมชนอยู่เย็นเป็นสุข
- 3) ความพอเพียงในระดับสังคม
- การรวมกลุ่มของสังคมหลาย ๆ แห่งที่มีความพอเพียง
 - ร่วมแลกเปลี่ยนความรู้สืบทอดภูมิปัญญา และร่วมกันพัฒนาตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง
 - สร้างเครือข่ายเชื่อมโยงระหว่างชุมชนแห่งความพอเพียง เกิดเป็นสังคมแห่งความพอเพียงในที่สุด

2.4.5 เศรษฐกิจพอเพียงในมุมมองของนักวิชาการ

นักวิชาการหลายท่านได้นำแนวคิด “เศรษฐกิจพอเพียง” มาพัฒนาหรือขยายต่อตามความเชื่อในศักยภาพของชุมชนในการพึ่งตนเอง ซึ่งมีแนวคิดสอดคล้องกับแนวคิด “เศรษฐกิจพอเพียง” ของพระเจ้าอยู่หัว (ปิยบุตร หล่อไกรเลิศ, 2547 : 30 – 34) ดังนี้

1) เศรษฐกิจพอเพียงกับมิติทางวัฒนธรรมของศาสตราจารย์ ดร.นิธิ เอียวศรีวงศ์ เศรษฐกิจพอเพียงในทัศนะของ ศาสตราจารย์.ดร.นิธิ เอียวศรีวงศ์ นั้นได้เน้นถึงมิติเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมเป็นสำคัญเห็นได้จากประโยคที่ว่า “เศรษฐกิจพอเพียง คือ วัฒนธรรม” เป็นการขยายความที่เกินความหมายในระดับกว้างกว่า มากกว่าจะมองเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง เป็นเรื่องของการจัดการของเกษตรกรในระดับครัวเรือนเท่านั้น หากแต่เป็นการจัดการเศรษฐกิจทั้งประเทศ

ศาสตราจารย์ ดร.นิธิ เอียวศรีวงศ์ กล่าวไว้ว่า “เศรษฐกิจพอเพียงไม่ใช่เทคนิค แต่มีความหมายกว้างกว่านั้นมาก เพราะต้องรวมเอา 1) อุดมการณ์บางอย่าง 2) โลกทัศน์บางอย่าง 3) ความสัมพันธ์บางอย่าง 4) ค่านิยมบางอย่างอยู่ในนั้นด้วย จึงจะนับได้ว่าเศรษฐกิจพอเพียง ที่แท้จริงทั้ง 4 ประการที่จะกล่าวถึงนี้ คือ ส่วนที่เรารู้จักกันว่าวัฒนธรรมนั่นเอง.... ”

“...ถ้าไม่เข้าใจเศรษฐกิจพอเพียงตามความหมายเช่นนี้ เศรษฐกิจพอเพียงจะมีความเป็นไปได้แก่คนจำนวนน้อยเท่านั้น คือ เกษตรกรที่มีที่ดินของตนเองในปริมาณเพียงพอจะผลิตเพื่อพอบริโภคหรือทำรายได้พอสำหรับครัวเรือนเท่านั้น ฉะนั้นเศรษฐกิจพอเพียงจึงนิยามกันไว้เลยว่า

เศรษฐกิจพอเพียง คือ วัฒนธรรม ไม่ใช่เทคนิคการเพาะปลูกหรือศีลธรรม ความไม่ละโมภและการประหยัดเท่านั้น แม้ว่าเป็นส่วนที่ขาดไม่ได้ของเศรษฐกิจพอเพียงก็ตาม”

2) เศรษฐกิจพอเพียงมุมมองของพระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) ได้ให้ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียงไว้ว่า “ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียงอาจมองได้ 2 ด้าน คือ มองอย่างวัตถุนิยม และมองแบบจิตนิยม

(1) มองอย่างวัตถุนิยม มองภายนอก คือ ต้องมีกินมีใช้ มีปัจจัยสี่เพียงพอ ที่เราพูดว่าพอสมควรกับอัตภาพ ซึ่งใกล้เคียงกับคำว่าพึ่งตนเองได้ในทางเศรษฐกิจ

(2) ส่วนความหมายด้านจิตนิยมหรือด้านจิตใจภายใน คือ คนจะมีความรู้สึกเพียงพอไม่เท่ากัน บางคนมีเป็นล้านก็ไม่พอ บางคนมีนิดเดียวก็พอเป็นการเพียงพอทางจิต”

นอกจากนี้ แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริที่สรุปออกมา ยังมีความคล้ายคลึงและสอดคล้องกับแนวคิดต่างๆ ที่แพร่หลายในสังคมไทยก่อนหน้านี้ คือ สันติประชาธรรมของป๋วย อึ๊งภากรณ์ หรือธัมมิกสังคมของท่านพุทธทาสภิกขุ ซึ่งจะเน้นในเรื่องของจิตใจมากกว่ารูปธรรมด้านเศรษฐกิจ อีกทั้งเศรษฐศาสตร์ชาวพุทธของ อี.เอฟ.ซูเมกเกอร์ ที่เน้นเรื่องความพอเพียงทางเทคโนโลยีในระบบการผลิต ที่ให้ความสำคัญของคนมากกว่าผลผลิต หรือแนวคิดของมหาตมะ คานธี ในหนังสือ “ตบอยู่ที่หมู่บ้าน” เน้นความพอเพียงในระดับชุมชน

2.4.6 หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่มีคุณลักษณะสำคัญ 3 ด้าน ซึ่งทำให้บุคคลใดก็ตามมีชีวิตที่เป็นสุขได้ คุณลักษณะประการแรก คือ ความพอประมาณ ได้แก่ ความดี ไม่มากไม่น้อยเกินไป ไม่สุดโต่ง ประการที่สอง คือ ความมีเหตุผล หมายถึง ทุกการกระทำ การตัดสินใจ การลงทุน ต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล คำนึงถึงปัจจัยที่เกี่ยวข้องและผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นอย่างรอบคอบ และประการที่สาม คือ การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมที่จะเผชิญผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ที่อาจเกิดขึ้นทั้งภายในและภายนอก อันนำไปสู่การมีชีวิตที่อยู่เย็นเป็นสุข ทั้งนี้ต้องมีเงื่อนไขสำคัญ 2 ประการ ประกอบด้วย ได้แก่ 1) ความรู้ คือ มีความรอบรู้รอบคอบ ระวังระวังในการนำความรู้ วิทยาการ เทคโนโลยีต่างๆ มาใช้วางแผนและปฏิบัติ 2) คุณธรรม คือ มีความตระหนัก มีความซื่อสัตย์ สุจริต มีความอดทน มีความเพียร และใช้สติปัญญาในการดำรงชีวิต

อนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง ได้สรุปหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจากพระบรมราโชวาทปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ อ้างถึงใน ภาวนา เขมะรัตน์, 2550 : 196) ดังนี้

1. ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไป และไม่มากเกินไป โดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่นการผลิต และการบริโภค

2. ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของพอเพียง จะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้นๆ ทั้งในระยะสั้นและระยะยาวอย่างรอบคอบ

3. การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว หมายถึง การเตรียมตัวให้กับการรองรับผลกระทบที่และการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่เกิดขึ้นในอนาคต โดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่างๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล

4. เงื่อนไขความรู้ ประกอบด้วย ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการวางแผนและความระมัดระวัง ในขั้นปฏิบัติ

5. เงื่อนไขคุณธรรม ที่จะต้องเสริมสร้างประกอบด้วย มีความตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต มีความอดทน มีความเพียร ใช้สติปัญญาในการดำรงชีวิต ไม่วอกแวก และไม่ตระหนี่

หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีหลักพิจารณาอยู่ 5 ประเด็น (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2551 : 12 - 14) ดังนี้

1. กรอบแนวคิด เป็นปรัชญาที่ชี้แนะแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนในทางที่ควรจะเป็น โดยมีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ตลอดเวลา และเป็นการมองโลกเชิงระบบที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา มุ่งเน้นการรอดพ้นจากภัย และวิกฤติเพื่อความมั่นคงและความยั่งยืนของการพัฒนา

2. คุณลักษณะเศรษฐกิจพอเพียง สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติตนได้ทุกระดับโดยเน้นการปฏิบัติบนทางสายกลาง และการพัฒนาอย่างเป็นขั้นบันได

3. คำนิยาม ความพอเพียงจะต้องประกอบด้วย 3 คุณลักษณะ พร้อมๆ กัน ดังนี้

3.1 ความพอประมาณ หมายถึง การจะทำอะไรไม่มีความพอดี พอเหมาะ พอควรต่อความจำเป็น เหมาะสมกับฐานะของตน สภาวะสังคม สิ่งแวดล้อม รวมทั้งวัฒนธรรมในแต่ละท้องถิ่นหรือไม่ การใช้ทรัพยากรในการดำเนินการก็ต้องให้พอประมาณ ไม่มากเกินไปเกินศักยภาพ และก็ต้องไม่น้อยเกินไปจนขาดแคลน ไม่เพียงพอที่จะดำเนินการได้ ซึ่งการตัดสินใจว่าอยู่ในระดับพอประมาณนี้ จำเป็นต้องอาศัยความรู้ ความรอบคอบในการวางแผน และตัดสินใจ และต้องอยู่บนพื้นฐานของคุณธรรมด้วย

3.2 ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจดำเนินการเรื่องต่างๆ อย่างมีเหตุผลครบวงจร บนพื้นฐานของความถูกต้อง ความเป็นจริง ตามหลักวิชาการ หลักกฎหมาย หลักศีลธรรม จริยธรรม และวัฒนธรรมที่ดีงาม โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดจากการกระทำนั้นๆ ทั้งในระยะสั้น ระยะยาว ทั้งต่อตนเองและต่อ

ผู้อื่นอย่างรอบคอบพิจารณาแยกแยะให้เห็นความเชื่อมโยงของเหตุ ปัจจัยต่างๆ อย่างต่อเนื่องเป็นระบบจะช่วยให้บรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ การดำเนินงานต้องอาศัยความรู้ มีความขยันหมั่นเพียร ความอดทน มีความรอบคอบในการคิด พิจารณาตัดสินใจโดยใช้สติ ปัญญา อย่างฉลาดในทางที่ถูกต้องที่ควร

3.3 การสร้างภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับต่อผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม เพื่อให้สามารถปรับตัวและรับมือได้อย่างทันที่

4. เงื่อนไข การตัดสินใจและการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียงนั้นต้องอาศัยความรู้และคุณธรรมเป็นพื้นฐาน คือ

4.1 เงื่อนไขความรู้ ประกอบด้วย การฝึกตนให้มีความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน มีความรอบคอบและความระมัดระวังที่จะนำความรู้ต่างๆ เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกันเพื่อประกอบการวางแผนและในขั้นปฏิบัติ

4.2 เงื่อนไขคุณธรรม ที่จะต้องเสริมสร้างให้เป็นพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ ประกอบด้วย ด้านจิตใจ คือการตระหนักในคุณธรรม รู้ผิดชอบชั่วดี ซื่อสัตย์สุจริต ใช้สติปัญญาอย่างถูกต้องและเหมาะสมในการดำเนินชีวิต และด้านการกระทำ คือ มีความขยันหมั่นเพียร อดทน ไม่โลภ ไม่ตระหนี่ รู้จักแบ่งปัน และรับผิดชอบในการอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคม

4.3 แนวทางปฏิบัติ / ผลที่คาดว่าจะได้รับ จากการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ คือ การพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน พร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงในทุกมิติ ทั้งวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม

2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัย พบว่า มีนักการศึกษา นักพัฒนา และผู้นำท้องถิ่นได้ทำการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับคุณภาพชีวิต เศรษฐกิจพอเพียงในรูปแบบการศึกษาสภาพ แนวทางการพัฒนาและการพัฒนาชุมชนโดยน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในท้องถิ่น และศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการดำรงชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับด้านอื่นๆ ดังนี้

2.5.1 งานวิจัยในประเทศ

มนันยา เตชะธิตี และฤกษ์ วรอาภรณ์ (2534 อ้างถึงใน เยาวราช ม่วงคราม, 2552 : 16) การศึกษาปัญหาหนี้สินของเกษตรกรและสินเชื่อการเกษตรและแนวทางแก้ไข พบว่าระบบการเกษตรของไทยได้เปลี่ยนจากระบบการเกษตรเพื่อบริโภคในครัวเรือนมาเป็นระบบ

เพื่อการค้ามากขึ้น เกษตรกรได้ใช้เงินเชื่อส่วนใหญ่ในการผลิต รายได้ไม่พอกับรายจ่ายทำให้ขาดเงินทุน แนวทางแก้ไขปัญหาวาณิชการเกษตรและชีวิตความเป็นอยู่ของสมาชิก ซึ่งกิจกรรมหลัก 6 ประการนี้ประกอบด้วย 1) มีการสนับสนุนทรัพยากรการผลิตอย่างเพียงพอ 2) การสนับสนุนให้ทำการเกษตรผสมผสาน และเลี้ยงสัตว์เพื่อการบริโภคอย่างเพียงพอไม่ต้องซื้อจากภายนอก 3) การพัฒนาการเกษตรให้พออยู่พอกิน โดยการจัดพื้นที่ให้เหมาะสม ให้มีแหล่งน้ำเพียงพอกับการผลิตตลอดปี 4) เกษตรกรมีการรักษาความอุดมสมบูรณ์ของดินและระบบนิเวศวิทยา โดยวิธีทางธรรมชาติ 5) การลดต้นทุนการผลิตโดยคงใช้ปุ๋ยเคมี สารเคมี ยาควบคุมพืชและแมลงอาหารสัตว์จากภายนอกและการใช้แรงงานคนและสัตว์แทนเครื่องจักร 5) เพิ่มพูนความรู้ในการประกอบอาชีพทางการเกษตร และ 6) ต้องมีการรวมกลุ่ม

ศิริวรรณ ไกรสุรพงศ์ (2537) ทำการศึกษาเรื่องคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ พบว่าคุณภาพชีวิตที่ดีในความรู้สึกของผู้สูงอายุ คือ การอยู่ดีกินดี ไม่เหงา และว่าเหว่ มีสุขภาพดี เป็นส่วนหนึ่งของสังคม และและความพึงพอใจในชีวิตของผู้สูงอายุที่พึงปรารถนา ได้แก่ ความพึงพอใจในชีวิตครอบครัว ความพึงพอใจในทรัพย์สินสมบัติและความพึงพอใจในสุขภาพ

สัมพันธ์ รอดพึงครุฑ (2540) ทำการวิจัยเรื่อง การใช้เวลาว่างกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชากรในเขต จังหวัดอุดรธานี พบว่า ลักษณะการใช้เวลาว่างของประชากรแตกต่างกันออกไป โดยประชากรส่วนใหญ่จะมีช่วงเวลาว่างวันละ 3 ชั่วโมง และเมื่อพิจารณาการใช้เวลาว่างจะมีรูปแบบของการใช้เวลาว่างเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเอง และของครอบครัวให้ดีขึ้น ลักษณะการใช้เวลาว่างเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตจะใช้เวลาว่างในการทำอาชีพเสริม หรือหารายได้พิเศษได้แก่ การทำขนม การทอผ้า การปลูกผัก การพักผ่อน การหาความรู้เพิ่มเติม มีส่วนน้อยที่ใช้เวลาว่างที่ไม่ส่งเสริมต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต โดยการสังสรรค์กับเพื่อนบ้านด้วยการดื่มสุรา

สมาน พัวโพธิ์ (2551) ทำการศึกษาเกี่ยวกับระบบบริหารจัดการและพัฒนาคุณภาพหมู่บ้านตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง โดยศึกษาในพื้นที่หมู่บ้านต้นแบบการดำเนินงานเศรษฐกิจพอเพียงของจังหวัดสกลนคร พบว่า รูปแบบการพัฒนาหมู่บ้านตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงมีการขับเคลื่อนกิจกรรมผ่านระบบบริหารจัดการพัฒนาหมู่บ้าน โดยมีการจัดองค์กรในหมู่บ้าน 4 ระดับ คือ ที่ปรึกษาหมู่บ้าน คณะผู้บริหารหมู่บ้าน ประชาคมหมู่บ้าน หรือกลุ่มกิจกรรมหรือคุ้มหมู่บ้าน โดยใช้ปัจจัยในการขับเคลื่อนทั้งจากภายในและภายนอกชุมชน จากกระบวนการพัฒนาการศึกษาหรือเพื่อเตรียมความพร้อม จากเวทีประชาคม การวางแผน มอบหมายภารกิจ การดำเนินการ การติดตามผล การเรียนรู้และขยายผล โดยมีเจ้าหน้าที่จากภาครัฐมาสนับสนุน ปัจจัยที่ทำให้หมู่บ้านประสบผลสำเร็จ ประกอบด้วย 5 ด้าน คือ ด้านการ

เรียนรู้ ด้านผู้นำชุมชน ด้านโครงสร้างของประชาคมหมู่บ้าน ด้านความพร้อมของทุนทางสังคมของชุมชน และด้านการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐและภาคีการพัฒนาภายนอกชุมชน และรูปแบบการพัฒนาหมู่บ้านตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงที่เหมาะสม ในระดับตำบลต้องมีคณะทำงานสนับสนุนการขับเคลื่อน มีแกนประสานดำเนินการหมู่บ้าน มีทีมปฏิบัติการหมู่บ้าน และชุดปฏิบัติการขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ชุดปฏิบัติการใช้ทรัพยากรจากภายในและภายนอกชุมชนเป็นปัจจัยในการดำเนินการ ผ่านกระบวนการ 7 ขั้นตอน คือ 1) การสร้างความเข้าใจ 2) ค้นหาปัญหา ความต้องการ และศักยภาพชุมชน 3) หาทางออกและเลือกกิจกรรมความพอเพียง 4) วางแผนหรือปรับแผนที่มืออยู่ 5) ดำเนินการตามแผน 6) ติดตามเรียนรู้และขยายผล และ 7) ประชาสัมพันธ์ การดำเนินการมีเป้าหมายหลักเพื่อนำไปสู่การเป็นชุมชนเข้มแข็ง ประชาชนพึ่งตนเองได้ ครอบครัวมีคุณภาพชีวิตที่ดีมีความสุข มีการขับเคลื่อนไปพร้อมๆ กัน ตั้งแต่ระดับบุคคล ครัวเรือน กลุ่มและชุมชน การดำเนินการคำนึงถึงหลักเศรษฐกิจพอเพียง อันได้แก่ ความพอประมาณ มีเหตุผล และมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว

ดาราวรรณ พรหมกัลป์ (2551) ทำการวิจัยเพื่อศึกษาผลการดำเนินงานหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง และศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ ในการดำเนินงานหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง จังหวัดน่าน ผลการศึกษาพบว่า การดำเนินงานหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง โดยภาพรวมทุกด้านอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาแต่ละด้าน พบว่า ด้านการลดรายจ่าย อยู่ในระดับมาก ข้อที่มีผลการดำเนินงานมากที่สุด คือ มีการรักษาสุขภาพให้แข็งแรง รองลงมา คือ ครัวเรือนมีการช่วยกันรักษาสาธารณสุขสมบัติของหมู่บ้าน และมีการรักษาสัตว์ของต่างๆ ให้คงอยู่ในสภาพใช้การได้นาน ด้านการเพิ่มรายได้ มีผลการดำเนินงานอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ ในการดำเนินงานหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง พบว่า ปัญหาด้านบุคลากร คือ ประชาชน และผู้นำชุมชนขาดความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการดำเนินงานตามโครงการหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงอย่างแท้จริง ข้อเสนอแนะ ควรมีการจัดอบรมให้ความรู้เรื่องเศรษฐกิจพอเพียงให้แก่ผู้นำชุมชนและประชาชนอย่างต่อเนื่อง ปัญหาด้านงบประมาณ คือ การสนับสนุนงบประมาณที่ใช้ในการดำเนินงาน โครงการหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงไม่เพียงพอ ไม่ทันเวลา และการกระจายงบประมาณให้แก่ประชาชน หรือกลุ่มอาชีพต่างๆไม่ทั่วถึง ข้อเสนอแนะ คือ ไม่ควรโอนงบประมาณผ่านผู้นำชุมชน ควรให้กลุ่มต่างๆ บริหารจัดการกันเองภายในกลุ่ม ปัญหาด้านวัสดุ ครุภัณฑ์ คือ ขาดวัสดุ ครุภัณฑ์ และสถานที่ในการดำเนินงาน ข้อเสนอแนะ คือ ควรมีการจัดสรรวัสดุ ครุภัณฑ์ สำหรับการดำเนินโครงการอย่างพอเพียงและต่อเนื่อง ปัญหาด้านการบริหารจัดการ คือ การดำเนินโครงการขาดการบริหารจัดการที่เป็นระบบ ประชาชนขาดความรู้

เรื่องการบริหารงาน ระบบบัญชี กลไกตลาด ส่วนข้อเสนอแนะ คือ ควรมีการจัดอบรม สัมมนา การบริหารจัดการระดับหมู่บ้านและประชาชน

ชนิดดา ภูหงส์ทอง และธีระพร อุวรรณโณ (2552 : 147-148) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการดำรงชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับความสุขเชิงอัตวิสัยในเกษตรกร มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการดำรงชีพกับความสุขเชิงอัตวิสัยในกลุ่มอาชีพเกษตรกร และศึกษาเปรียบเทียบความแตกต่างของความสุขเชิงอัตวิสัยระหว่างเกษตรกรผู้ที่อยู่อาศัยอยู่ในชุมชนต้นแบบด้านเศรษฐกิจพอเพียงกับเกษตรกรทั่วไป พบว่า 1) การดำรงชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมีสหสัมพันธ์ทางบวกกับความสุขเชิงอัตวิสัยเชิงอัตวิสัย 2) ในกลุ่มเกษตรกรผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชนต้นแบบด้านเศรษฐกิจพอเพียงมีคะแนนความสุขเชิงอัตวิสัยสูงกว่าในกลุ่มเกษตรกรทั่วไป 3) การดำรงชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ขนาดที่ดินในการทำการเกษตร รายได้ของครัวเรือน และจำนวนสมาชิกในครัวเรือนสามารถทำนายความสุขเชิงอัตวิสัยได้ และ 4) ในกลุ่มเกษตรกรทั้งหมด การดำรงชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสามารถทำนายความสุขเชิงอัตวิสัยได้สูงกว่าที่ดินในการทำการเกษตร รายได้ของครัวเรือน และจำนวนสมาชิกในครัวเรือน

กาญจนา บุญยัง, เทียนแก้ว เลี่ยมสุวรรณ และอุษณากร ทาวะรัมย์ (2552) ทำวิจัยเพื่อศึกษาการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในองค์การบริหารส่วนตำบล ศึกษานโยบายการส่งเสริมให้ประชาชนนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการปฏิบัติ เสนอแนวทางการนำเอาหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) และเสนอแนวทางการส่งเสริมปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปเผยแพร่ให้แก่ภาคประชาชน พบว่า มีการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการบริหารงานอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาด้านการวางแผน มีการวางแผนโดยยึดผลประโยชน์ของประชาชนเป็นหลัก เน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนผ่านกระบวนการประชาคม ด้านการจัดองค์การและการจัดระเบียบงาน มีการจัดโครงสร้างการบริหารงานของ อบต. มีความชัดเจน แต่อาจต้องจัดองค์การให้มีความยืดหยุ่น กำหนดแนวทางการบริหารเพื่อให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมกับ อบต. มากขึ้น ด้านการดำเนินงาน อบต.คำนึงถึงการดำเนินงานตามแผนงานที่กำหนดไว้ และพยายามดำเนินงานโดยให้ความสำคัญกับความร่วมมือจากประชาชน และหน่วยงานต่างๆ ด้านการติดตามและประเมินผล อบต. มีรูปแบบการประเมินผลที่ชัดเจน และเปิดโอกาสให้ประชาชน ร่วมทั้งเครือข่ายร่วมติดตามและประเมินผลการดำเนินงาน ส่วนนโยบายการส่งเสริมให้ประชาชนนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการปฏิบัติการ พบว่า อบต. มีแผนการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการดำเนินชีวิต แต่มากกว่าครึ่งไม่มีการสอดแทรกหลักเศรษฐกิจพอเพียงใน

กิจกรรมหรือโครงการ จะให้ความสำคัญกับการส่งเสริมให้ประชาชนนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงหรือสมาชิกกลุ่มต่างๆ พึ่งตนเองได้ กลไกการส่งเสริมให้ อบต. นำเอาหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการบริหารงานและส่งเสริมให้ประชาชนนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ คือ ภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องกำหนดนโยบายเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงให้ชัดเจนและต่อเนื่อง เตรียมความพร้อมของผู้ที่เกี่ยวข้องให้มีความรู้ ความเข้าใจอย่างถ่องแท้ พัฒนาชุมชนให้มีความเข้มแข็ง ผู้บริหารของ อบต. ต้องขับเคลื่อนการบริหารงานตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอย่างจริงจัง สร้างการมีส่วนร่วมและพัฒนารูปแบบการประสานงานร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และ ผู้บริหารและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะต้องประชาสัมพันธ์และปฏิบัติตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงให้เป็นแบบอย่างแก่ประชาชน

ศรีเมือง พลังฤทธิ์ และพรทิพย์ ชีระกาญจน์ (2551) ได้ศึกษาเรื่อง ความเข้าใจ ความหมายและการดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง กรณีศึกษา : ตำบลลูกุด จังหวัดพุมธานี พบว่า การเข้าใจความหมายของเศรษฐกิจพอเพียงในเรื่องการพออยู่พอกิน การประหยัด และการเก็บออม สำหรับการดำเนินชีวิตมีทั้งเป็นไปตามและไม่เป็นไปตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง คุณภาพชีวิตของคนในชุมชนแรกยังไม่ดีนัก ความคาดหวังเกี่ยวกับเรื่องสาธารณสุขโลก และความสัมพันธ์ในชุมชน ส่วนชุมชนที่สอง คนในชุมชนมีคุณภาพชีวิตดี เพราะมีผู้นำและกลุ่มแกนนำที่เข้มแข็ง ชุมชนให้ความร่วมมือดี สำหรับชุมชนที่สาม คนในชุมชนมีคุณภาพชีวิตพอใช้ เพราะแกนนำมีความรู้ความสามารถ ผลการพัฒนาคุณภาพชีวิต พบว่า ชุมชนแรก จัดทำโครงการสันตนาการ ทำให้เกิดความสามัคคีเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันห่างไกลยาเสพติดและมีสุขภาพแข็งแรง บรรยากาศเต็มไปด้วยความสนุกสนาน มีสาระและได้ความรู้ มีการคิดโครงการพัฒนาต่อ ได้แก่ พัฒนาอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน และโครงการปลูกผัก ส่วนชุมชนที่สองทำโครงการพัฒนาความรู้ เพราะคิดว่าความรู้เป็นเรื่องสำคัญทำให้คนมีเหตุผล บรรยากาศได้รับการสนใจเป็นอย่างดี แล้วยังสามารถพัฒนาทักษะบุคคลเป็นการป้องกันสาเหตุของการเจ็บป่วย และเป็นการเสริมสร้างสุขภาพ สำหรับชุมชนที่สาม ทำโครงการฝึกดนตรี และโครงการพัฒนาจิต มีผู้เข้าร่วมโครงการเข้าสนทนาธรรมและฝึกปฏิบัติธรรม ทุกคนมีความพึงพอใจมาก ทำให้คนมีจิตใจอ่อนโยน มีความพอประมาณ มีเหตุผล จิตใจสงบ สุขภาพจิตดี และเกิดปัญญา

เนาวรัตน์ ม่วงคราม (2552) ทำการศึกษาทัศนะยะเกษตรกรที่มีต่อการสร้างความมั่นคงทางรายได้ตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ศึกษาเฉพาะกรณีเกษตรกรที่ได้รับการสนับสนุนจากกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการในโครงการรวมน้ำ + ใจ ถวายในหลวง พบว่า ทัศนะยะเกษตรกรที่มีต่อการสร้างความมั่นคงทางรายได้ตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ด้านการแสวงหา

ทรัพยากรการผลิตอย่างเหมาะสม ด้านการทำการเกษตรแบบผสมผสาน ด้านการเลือกชนิดพืช-สัตว์เป็นหัวใจของการบริหารจัดการน้ำ ด้านการรักษาความอุดมสมบูรณ์ของดินและระบบนิเวศวิทยาโดยวิธีทางธรรมชาติ ด้านการลดต้นทุนการผลิต งดใช้สารเคมี ใช้แรงงานคน และสัตว์แทนเครื่องจักร ด้านการแสวงหาความรู้ในการประกอบอาชีพ โดยภาพรวมทุกด้านอยู่ในระดับมาก

2.5.2 งานวิจัยต่างประเทศ

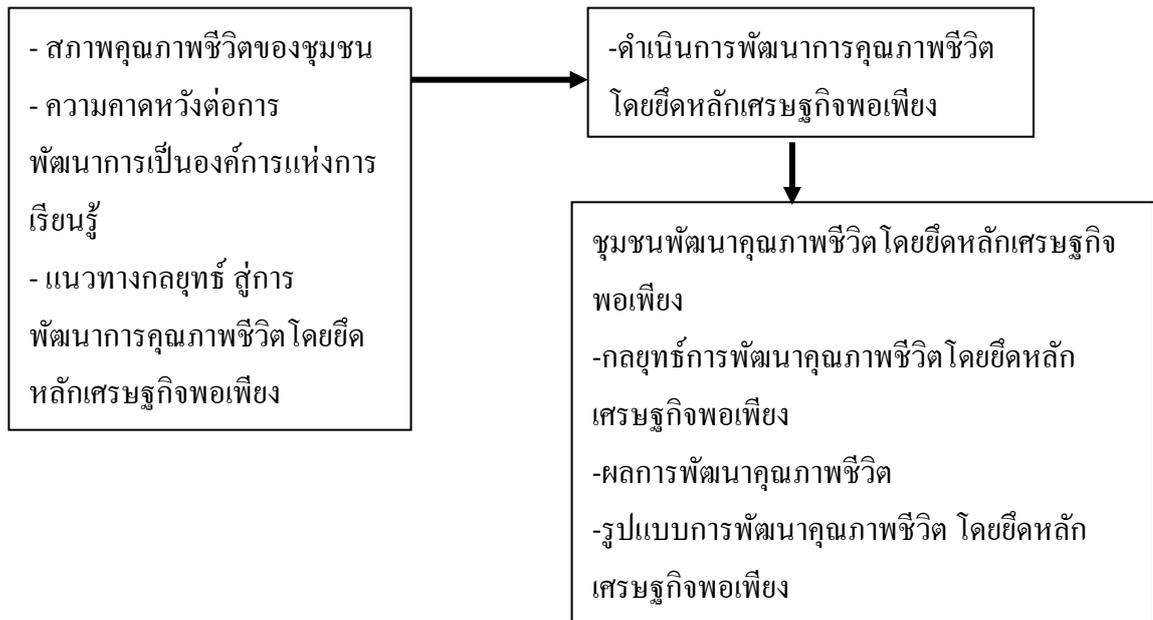
คราอาส (Kraus, 1984) ได้ศึกษาตัวประกอบที่ส่งเสริมคุณภาพชีวิตของคนอเมริกันพบว่า ตัวประกอบที่สำคัญ 12 ตัว ตามลำดับความสำคัญ ดังนี้ การยอมรับผู้อื่นและตนเอง รวมถึงความเชื่อมั่นในตนเอง ความสัมฤทธิ์ผล เป็นการเข้าร่วมของบุคคลในกิจกรรมที่ส่งเสริมความสัมฤทธิ์ผล สุขภาพ เป็นการส่งเสริมสุขภาพกายและสุขภาพจิต ความมีสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคล การมีส่วนร่วมในกิจกรรมของกลุ่มและสังคม ความมั่นคงในชีวิตและทรัพย์สิน เศรษฐกิจที่คล่อง รวมถึงสิ่งอำนวยความสะดวกอย่างเพียงพอ กิจกรรมที่ท้าทายก่อให้เกิดแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ ชุมชนมีชื่อเสียง ความคิดสร้างสรรค์ ผู้นำกลุ่มมีความสามารถควบคุมสถานการณ์และสามารถชักนำสมาชิกให้ความร่วมมือในการประกอบกิจกรรม

กิลล์ และเฟียนสแตน (Gill & Feinstein, 1994 : 619) ทำวิจัยเรื่อง เกณฑ์การประเมินคุณภาพการวัดคุณภาพชีวิต มีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินวิธีการวัดมีคุณภาพของชีวิตที่ดีจากวรรณกรรมทางการแพทย์ และต้องการนำเสนอวิธีการวัดใหม่ในแหล่งที่มาของข้อมูลเดิมเกี่ยวกับคุณภาพชีวิต ผลการวิเคราะห์ เนื่องจากคุณภาพชีวิต คือการรับรู้ส่วนบุคคลที่มีเอกลักษณ์ การสังเกตที่ผู้ป่วยแต่ละคนรู้สึกเกี่ยวกับภาวะสุขภาพ และ / หรือการได้รับยาในชีวิตของเขา จากการศึกษาวรรณกรรมทางการแพทย์ที่ดูเหมือนเป้าหมายการวัดที่ไม่ถูกต้อง การวัดคุณภาพชีวิตที่เหมาะสมโดยการพิจารณาจากความคิดเห็นของผู้ป่วยและโดยการเสริมมาตรวัดที่พัฒนาโดยผู้เชี่ยวชาญ

คาลฟอสส์, ไดเซธ และไคลคิโวลด์ (Kalfoss, Diseth & Kirkevold, 2012 : 12) ได้ทำการศึกษา คุณภาพชีวิตในผู้สูงอายุที่นอร์เวย์ที่อาศัยอยู่ที่บ้าน : การสำรวจภาคตัดขวาง มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิธีการหาความสัมพันธ์ระหว่างอาการซึมเศร้า ฟังก์ชันทางกายภาพ ความพึงพอใจในสุขภาพ อายุ และสภาพแวดล้อมที่อาจทำนายคุณภาพชีวิต ผลการศึกษาพบว่า คุณภาพชีวิตได้รับอิทธิพลโดยตรงจากสภาวะแวดล้อม ความพึงพอใจของสุขภาพและอายุ นอกจากนี้ สภาวะแวดล้อมและอายุมีผลทางอ้อมต่อคุณภาพชีวิต โดยเฉพาะอย่างยิ่งผ่านอาการซึมเศร้า ซึ่งสิ่งแวดล้อมมีผลทางตรงและทางอ้อมต่อคุณภาพชีวิตผ่านอาการซึมเศร้าฟังก์ชันทางกายภาพ และการรับรู้สุขภาพจากผู้ดูแล สำหรับอายุทำนายได้น้อยสุด

2.6 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต โดยยึดตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยมีกรอบแนวคิดในการวิจัยครั้งนี้ ดังนี้

ภาพประกอบที่ 2 กรอบแนวคิดในการวิจัย